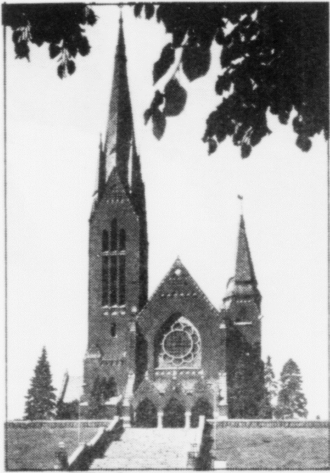

Åland var í árinum 1300 lagt undir Åbo bispadæmið í Finnlandi. Her dómkirkjan í Åbo

vil sleppa á land í friðaða ökinum, ger hann bestast í at venda sær til Ålands Landsstjórn.

Hetta, sum her er sagt um Björk og friðaða öki har kunnu vit siga, er eitt klombur í frásøgnini um Åland. Vit venda nú aftur til Åland o.u. ár 500 e. Kr.

Åland í miðöld. Gravsíðir

Út ímóti 11.000 gravlevdir frá o.u. ár 500 til ár 1000 e. Kr. eru skrásettar. Forngravirnar og tað, sum er funnið í grøvunum, sigur frá, at gravsíðurin hevur verið norðurlendskur.

Líkið varð latið í klæði og síðani lagt í grøvina. Í mansgrøvunum eru funnin svørð, spjót og øksir, mat og drekka í leirilutum og ymisk amboð og prýðislutir fingur tey eisini við sær í grøvina. Tað vóru ikki bara høvdingar og múgvandi fólk, ið fingur gávur og prýðislutir við sær, tey fátæku byrjaðu heldur ikki tómhent ferðina til deyðsríkið, í minsta lagi fingur tey leirilut við mati og drekka, og ein lúsakambur av beini verður næstan altíð funnin.

Tá ið líkið var lagt í grøvina, varð grótlok laðað oman yvir og mold skumpað omaná, so at grøvin at enda varð ein stórus heygjur, sum gras seinni vaks á. Hesar gravir hava hildið sær væl alla hesa longu tíðina, tann størsti vandin hjá teimum nú eru maskinurnar.

Hvørt bygdarlag hevði síni gravstøð

hetta vóru ættargravstøð, hvør ætt iarðaði síni deyðu í tað gravstaðið, sum ættin kannaði sær. Tað kundu vera frá tveimum til fimtan ættargravstøð í hvørjum bygdarlagi, tað valdaðist um, hvussu stórar bygdirnar vóru. Hesi ættargravstøð eru einans at finna á »Fasta Åland«. Skergarðurin varð ikki bygður fyrr enn í 13. öld, har eru eingi tilik gravstøð at finna.

Í Finnlandi var ein heilt annar siður í heidnari tíð, ein heilt annar siður við jarðarferðum. Hetta visur, at longu tá hevur skilnaður verið millum Finland og Åland. Teir sviar, ið komu til Finnlands, vóru kristnir. Henda svenska innflyt-anin til Finnlands man hava verið umleið miðjuna á 13. öld, aftaná at Birgir jallur hevði verið á herferð í Finnlandi og lagt Finland undir svenskt vald.

Eisini staðarnøvnini, halda teir, siga frá skilnaði millum Åland og Finland. Í Ålandi eru at kalla øll staðarnøvnini av norrønum uppruna, meðan í Finnlandi eru staðarnøvnini finsk, í einstøkum fornum blandað við yngri svenskum nøvnum. Annars skal ikki meir verða sagt um staðarnøvn her. Tað er ofta at hoyra kønastu málfrøingar vera ósamdar um upprunan hjá staðarnøvn-um.

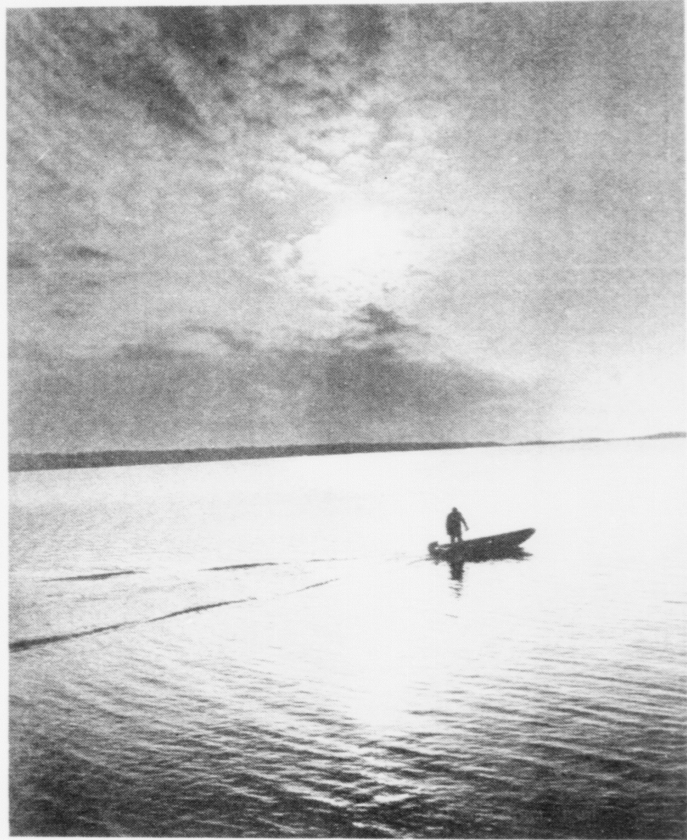
Eru staðarnøvnini prógv um norrønan uppruna, so eru fornlevdirnar, ið funnar eru, eisini prógv um, at Åland hevur haft samband við fjarar lond, t.d. Miklagarð, Rusland, londini á europeiska meginlandinum og bretsku oyggjar-nar. Tá ið handilsambandið millum eystur- og vesturlond byrjaði av alvara o.u. ár 800 e. Kr., fór handilsleiðin fram við Ålandsoyrum, so statt er tað ikki lögð, at fornlevdir frá bæði eystur- og vesturlondum eru funnar har, og vit kunnu uttan at ivast halda, at álend-ingar tíðliga eru komnir í samband við kristna trúboðan.

Fjarsamband og kristni

Byrjanin av handilsferðunum frá Vestureuropu til Eysturlond fekk stóra, bæði figgarliga og politiska, avleiðing. Úr arabaralondum fingur vesturlond silvur, purpurklæði og kryddari í býti við trælir og vápn.

Tað frættist víða um ríkið um í lond-unum við Eystrasalt og ta nýggju handilsleiðina. So mikið frættist, at bæði pávin í Rom og teir fronsku keis-ararnir fóru at gera vart við seg.

Tað kom at verða soverðið virksema í londunum rundan um Eystrasalt, sum eingin fyrr hevði vítað. Jútland varð

Tað er forboðið at brúka bátar, ið sigla skjótari enn 7 mil, í teimum friðaðu økjum á Ålandi

hersett, og synir Gudfred, keisara, róku kongarnar, Harald Klak og bróður hansara av landinum, teir báðir vóru vorðnir samkongar í Danmark 812. Haraldur Klak (Klak=klaki) fór til franska keisaran Ludvik Fróma til at fáa sær hjálp. Hjálp fekk hann, men fyrst mátti hann geva seg undir keisarans vald og lata seg doyða. Haraldur varð doyptur 826 í Ingelheim við ána Mainz, og tá hann fór heim aftur til Danmarkar, lat keisarin munkin Ansgar fara við honum.

Ansgar kom til Danmarkar 826 sum sendimaður hjá franska keisaranum. Ørindini hjá honum itust at vera, at hann skuldi royna at kristna danir. Nú vilja søgumenn verða víð, at ørindini hjá Ansgari ikki bara vóru at boða kristni, men hann skuldi rudda slóð bæði fyrri kristni og handli í øllum danaveldi líka til norðast í Eystrasalti.

Í árinum 829 kom Ansgar til Birka, soleiðis at ein býur á Björköynni í Malaren, tað sigst, at hann skuldi boða kristni har á fyrstu ferð síni í Svøríki. Umleið 100 ár aftan á Ansgar kom erka-biskupurin Wenni til Birka, har doyði hann, og har varð hann jarðaður. Erka-biskupurin í Bremen hevði hægsta ræðið á øllum kristnum í norðurlondum.

Søgumenn eru ikki á einum máli um, hvar oyggin ella býurin Birka, sum Ansgar og Wenni komu til, var, hetta skal eg koma til seinni.

O. u. ár 830 e. Kr. byrjaðu vikingaferð-irnar til Vestureuropu við høvudsenda-málinum at jagstra og fanga trælir til at selja á trælamarkeðinum við Volga, og við strendurnar á Eystrasalti er træla-jagstran byrjað samstundis. Um somu tíð vóru grundaðar trælaslústøðirnar: Björkö í Malaren, Jomsborg við Oderós-an og Hamburg við Elben. Í Hedeby í Suðurlandi, sum varð bygt av frísum, var trælasøla ein týðningarmikil vinnu-vegur. Tað er einki at taka seg aftur í, at hetta, sum her er nevnt, hevur samband við hesa norðaru leiðina til eysturlond,

ta leiðina, ið teir gomlu norðbúgvarnir kallaðu »Eysturvegur«. Hesin vegur fór tvørtur um Ålandsoyar, og tað er einki at ivast í, at ferðirnar hjá Ansgari og Wenni ikki einans vóru ætlaðar til kristni-boðan, men meira høvdu figgarligan og kirkjupolitiskan áhuga eftir ti nýggja handilsvegi til eysturlond. Samvirkan millum pávaveldi og keisaraveldi í hesum tiltøkum visa, at handil, kristni-boð-an og heimsveldishugur (imperialisma) hava fylgst at.

Tvær skrivligar keldur siga frá kristni-boðanararbeiði í norðara parti av Eystrasalti. Tær eru frásøgnin um liv Ansgars, skrivað umleið 870 av Rimbert, eftirmanni Ansgars sum erka-biskupur í norðurlondum og frásøgnin hjá Adam frá Bremen, skrivað o.u. 1070 um erkebiskupsdømi Hamburg-Bremen, sum øll norðurlond hoyru undir. Hesi, vit kunnu væl siga, samtíðarvitni vilja vera víð, at landið Birka, har sum Ansgar fór á land 829, var í Eystrasalti. Adam frá Bremen sigur, at hetta land hoyrði undir danskt skattavald í norðara Eystrasalti, og hann sigur eisini, at biskupsdømið har varð stovnað fyrri at kunna boða kristni millum finnar og slavisk fólk eystanfyri. Hann sigur einki um nakað biskupsdømi í svenskum øki.

Tað man einki vera at ivast í, at tað var á Ålandi, Ansgar og seinni erka-biskupurin Wenni teisini nevndur Unni tað sama sum Uni?) fóru á land, og at Åland tíðliga í tíðini er vorðið kristnað. Heiðin jarðarsíður er hildin uppat fyrst í túsundárunum.

Við Sunds kirkju í Ålandi stendur ein steinkrossur við rúnarskrift, sum svenski rúnarferðingurin Ivar Lundquist hevur týtt soleiðis: »Her hvílir gudsmáðurin Wenni«. Onnur áskrift á krossinum sigur, at hesin erkebiskup-urin doyði í Birka 17. september 936 og

Framhald á síðu 14

Forngravirnar og tað, sum funnið er í grøvunum, sigur frá, at gravsíðurin hevur verið norðurlendskur. Her jarðarferð í Ålandi í nýggjari tíð